

HELEN MORGANOVÁ

MODRÝ MAURICIUS

HONBA ZA NEJCENNĚJŠÍMI
ZNÁMKAMI SVĚTA

MODRÝ
MAURICIUS

HELEN MORGANOVÁ

MODRÝ
MAURICIUS

HONBA ZA NEJCENNĚJŠÍMI
ZNÁMKAMI SVĚTA

Přeložil Vladimír Fuksa

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2013

Bořivojova 75, Praha 3

Copyright © 2006 Helen Morgan

All rights reserved.

Z anglického originálu *Blue Mauritius:*

The Hunt for the World's Most Valuable Stamps

(Published by Atlantic Books, Great Britain, 2009)

přeložil © 2013 Vladimír Fuksa

Redakce textu: Milena Kudělová

Odborná spolupráce: David Kopřiva

Jazyková korektura: Jan Řehoř

První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7461-619-8

*Il ne faut jamais désespérer en philatélie.
L'avenir nous réserve peut-être encore
des surprises heureuses.*

(Ve filatelii nelze nikdy zoufat.
Budoucnost nám může přinést
nádherná překvapení.)

Georges Brunel:

Les Timbres-Poste de l'Île Maurice:

Émissions de 1847 à 1898,

Editions Philatelia, Paříž 1928

OBSAH

Seznam ilustrací	9
Autorčina poznámka	11
Úvod	13
1 Port Louis, Mauricius, září 1847	19
2 Zpráva v láhvi	27
3 Filatelistická fakta, obvykle suchopárná	41
4 Milostivá nemá ve svém lallieru místo	50
5 Služba majora Evanse, Mauricius 1876–1879	62
6 Všichni truchleme! Přerušeno smrtí	71
7 Roztomilé filatelistické pohádky	87
8 Školák a dopisy z Bordeaux	105
9 Modrý mauricius	120
10 Sběratelé velkých kořistí	150
11 Upřímně zamilován do mauricijských známek	169
12 Důležitá otázka	190
Doslov	207
Slovník	213
Životopisy známek	217
Poznámky a zdroje	239
Bibliografie	271
Poděkování	278
Mauricijská filatelistická společnost	281
Rejstřík	283

SEZNAM ILUSTRACÍ

Strana

- 3 Dvoupencová známka „Post Office Mauritius“. Copyright: Blue Penny Museum, Mauricius.
- 21 Ruisseau du Pouce, Port Louis, Mauricius. Pohlednice, sbírka Johna Shawleyho.
- 25 Mauricijská poštovní známka připomínající ples lady Gommové a známky „Post Office“. Sbírká Johna Shawleyho.
- 29 „Listonoš paní Lloydové, Mauricius“. Kresba Owena Stanleyho z knihy *Voyage of the H.M.S. Rattlesnake*, vol. 1, rkp., Mitchellova sbírka, Knihovna státu New South Wales, Austrálie. (PXC 281 f.24)
- 30 Pohled na skladiště a celnici, Port Louis. Vydáno v roce 1847 jako ručně kolorovaná litografie od Deroye podle originálního obrazu Pierra Amanda Françoise Thuilliera, v Paříži vytiskla firma Lemerrier. Copyright: Blue Penny Museum, Mauricius.
- 44 Stránka s mauricijskými známkami v knize Fredericka Bootyho *The Stamp Collectors Guide: Being a List of English and Foreign Postage Stamps with 200 Fac-simile Drawings*, 1862.
- 52 „La Petite Bourse des Timbres aux Champs-Élysées“. Arthur de Rothschild: *Histoire de la Poste aux Lettres et du Timbre-Poste Depuis Leurs Origines Jusqu'a Nos Jours*, Paříž, 1880.
- 54 Bordeaux, Cours du Pavé-des-Chartrons. Pohlednice, autorčina sbírka.
- 66 Edward B. Evans. Frontispice, *Philatelic Record*, r. 6, 1885.
- 69 Jednopencová známka „Post Office“ na obálce adresované panu Alcidu Marquayovi. Se svolením Britské knihovny, Taplingova sbírka, (6377).

- 76 Philipp von Ferrary. Frontispice, *Philatelic Record*, r. 11, 1889.
- 79 Thomas Keay Tapling. Frontispice, *Philatelic Record*, r. 9, 1887–8.
- 90 Jerromův dopis do Bombaje se dvěma jednopencovými známkami „Post Office“. Se svolením Investphila SA, Švýcarsko.
- 109 Bordeauxský dopis s oběma známkami „Post Office“, jedno- i dvoupencovou. Soukromá sbírka. Se svolením Richarda Boreka, Braunschweig, Německo.
- 116 Monsieur Théophile Lemaire. *Philatelic Record*, r. 21, č. 6, červen 1899.
- 135 (Snad) původní měděná deska použitá k tisku známek „Post Office“. Současný vlastník neznámý. Reprodukováno z *The West-End Philatelist*, 1912.
- 142 Fred Melville: *Rare Stamps – How to Recognise Them*, Londýn 1922. V majetku knihovny Královské filatelistické společnosti státu Victoria, Austrálie.
- 153 Alfred Lichtenstein a Théodore Champion. Reprodukce z *Balasse Magazine*, Brusel, č. 104, únor 1956.
- 166 Mauricijská známka v hodnotě jedné rupie připomínající sté výročí vydání prvních britských koloniálních známek na ostrově. Autorčina sbírka.
- 171 Původní vitrina se dvěma exempláři „Post Office Mauritius“ a dalšími vzácnými známkami. Se svolením Museumsstiftung Post und Telekommunikation, Bonn, Německo.
- 184 Vernon Warren: *The Blue Mauritius*. Thriller Book Club, Londýn, nedatováno, první vydání 1954. Autorčina sbírka.
- 195 Jean-Baptiste Moens. Frontispice, *Philatelic Record*, r. 15, 1893.
- 209 Bois Cheri, vanilkový čaj s modrým mauriciem. Autorčina sbírka a autorčin oblíbený čaj!

AUTORČINA POZNÁMKA

Sumy zaplacené za známky „Post Office“ uvádím v měnách a v obnosech podle dobových zdrojů, jako jsou filatelistické časopisy. Pokud je to možné, přidávám i přepočet. Nepokoušela jsem se – ve snaze o možnost porovnání – o obtížnou standardizaci cen zaplacených v určité měně. Historické přepočty bývají velmi obtížné, záleží na tom, která kritéria se použijí jako základ (například měsíční příjem či náklady na bydlení). Co pro Jiřího V. znamenalo vydat za známku 1450 liber?

Při čtení tohoto příběhu musíme mít na mysli, že zatímco nalézt známku „Post Office“ může kdokoli, koupit si ji může jen boháč. Nad tržní cenou známek můžeme jen žasnout.

ÚVOD

Hostitelku by jistě nepotěšilo, kdyby jí některý z hostů důvěrně sdělil, že veškerý zájem o toto shromáždění a veškerý požitek se později scvrkne na čtvereční palec papíru. Snad jediné kdyby se zamyslela nad tím, že i z něčeho tak malého může povstat velké dobrodružství.

Reverend C. S. Morton: „A Study of the Early Postal Issues of Mauritius“
(Náčrt raných poštovních emisí Mauricia), *London Philatelist* 1924.

Zima na koloniálním Mauriciu, trvající od července do října, byla obdobím plesů a slavnostních večerů. „Sezona veselí“ obvykle začínala návratem guvernéra s jeho rodinou z jejich venkovského sídla v Moce do Port Louis, hlavního města. Mauricijská společnost se pak probudila a dychtivě očekávala pozvánky na hudební soirée, pikniky, dostihy na Champs de Mars a zejména na plesy. Dámy se v chladnějším počasí radovaly, připravovaly si róby, vytahovaly ze skříní své nejlepší šaty a vydávaly se do velmi dobře zásobených obchodů ve městě.

Lady Gommová byla manželkou guvernéra a – přestože její ples nebyl ani první, ani poslední v sezoně – byl největší. Elizabeth Gommovou měli obyvatelé ostrova velmi rádi, byla proto pro guvernéra velice cenná. Byla okouzující a věděla, že zábava může přinést výhody. A nejspíš ji také těšilo, že při takové příležitosti může podpořit nově zavedené doručování zásilek v Port Louis a pozvánky na svůj ples (údajně) zaslala poštou. Jak lépe představit místní společnosti systém Penny Post a první poštovní známky, které ostrov kdy viděl?

Zářivě červenooranžové známky představovaly velkou novotu a profil královny Viktorie, jež nesly, byl na světle žlutohnědých obálek velmi nápadný. Někteří adresáti, starší Francouzi, při pohledu na britskou panovnici možná krátce a rezignovaně zvedli obočí. Jakmile však obálku otevřeli, zjistili, že 30. září 1847 se v sídle vlády koná velký maškarní bál.

Bývalo běžné zvát o něco více hostů, než se očekávalo, jelikož pozvání jen výjimečně využili všichni. Avšak onoho vlahého čtvrtého večera, když po Rue de la Chaussée pochodoval nekonečný zástup vojáků v parádních uniformách z nedalekých kasáren, ze všech stran se sjížděly rachotící kočáry vezoucí hosty – po Rue Moka, po rozlehlém a stromy lemovaném Place d'Armes, po Rue du Gouvernement i po Rue Royale. Kočáry pak zastavily, aby pasažéři mohli vystoupit, a na pozadí tmavého kamene guvernérova sídla se míhaly barevné skvrny kostýmů. Dům postavili Francouzi v jiné éře, v době, kdy vládli ostrovu, a Britové jej odsuzovali jako „jednu z nejošklivějších, nejnevкусnějších budov na ostrově“.

Byl to jistě mimořádný večer, ale ples lady Gommové se stal památným především z jednoho kuriózního důvodu. Ze stovek rozeslaných obálek s pozvánkami či vstupenkami se zachovaly pouhé tři. Byly to nejstarší celistvosti opatřené poštovními známkami, které prošly mauricijskou poštou. Ani jeden z hostů lady Gommové by si neuměl představit, že lidé na celém světě brzy začnou sbírat tyto kousíčky papíru, poštovní známky, a že za ně dokonce budou platit obrovské sumy. Že obálky se známkami, které si mohli schovat, budou za 150 let stát přes milion dolarů.

Známky měly dvě verze, dvě různé nominální hodnoty. Jednopenová, kterou použila lady Gommová, byla vytištěna červenooranžovou barvou, a dvoupencová sytě modrou. Kromě hodnoty a profilu královny nesly obě verze nápis POST OFFICE – MAURITIUS – POSTAGE (poštovní úřad – Mauricius – poštovné). V září 1847 bylo pravděpodobně vydáno až 500 kusů obou nominálů. Vyryl je místní grafik

Joseph Osmond Barnard. Přestože někteří lidé považují známky za nehezské, jako kdyby si s jejich vytvořením nedal nikdo valnou práci, několik zachovaných exemplářů má hodnotu drahokamu. Jako kdyby přímo zářily.

Mauricius byl teprve pátou zemí na světě – a první britskou kolonií –, která vydala poštovní známky.* Samotný tento fakt by prvním ostrovním známčkám zajistil zájem, ale jejich sláva a velké peníze kolem nich mají mnohem širší souvislosti.

První mauricijské známky na nějaký čas – stejně jako ples lady Gommové – upadly v zapomnění, zůstaly neznámé a nezdokumentované. V roce 1865 se však dvoupencovka vynořila na počínajícím sběratelském trhu ve Francii. Od chvíle, kdy byl tento nález oznámen ve filatelistickém tisku, obestřelo modrou známku tajemno. Tento exemplář byl přece jen poněkud odlišný. Velice se podobal známým exemplářům toho, co bylo považováno za první mauricijskou známku, avšak místo očekávaného textu POST PAID (poštovné zapláceno) na něm byla slova POST OFFICE (poštovní úřad). Co když je to chybotisk, vtípek, kterým chtěl tiskař doběhnout všežravého sběratele? Kdy byla známka vydána a kolik jich může být? (To byly důležité otázky, které už tehdy zajímaly vyznavače podivného, nového koníčka na celém světě.) Známkou byla očividně vzácná a šťastný prodejce, jenž ji získal, podle toho také určil cenu.

V následujících letech vyšlo na světlo světa ještě několik známek, takzvaných Post Office (také se jim říká „Post Office Mauritius“ a – populárně – modrý mauricius). Od devadesátých let 19. století, obklopeny aurou tajemství, vzácné a okořeněné nápadnou chybou, plnily obrazotvornost veřejnosti jako nejslavnější a nejdražší předměty svého druhu. Zkáze v odpadkovém koši se vyhnulo šestadvacet (možná sedmadvacet) exemplářů a staly se – spolu s blbounem nejapným a tropickými plážemi – tím nejslavnějším, čím se může Mauricius chlubit.

* nepočítáme-li polosoukromé vydání lady McLeod na Trinidadu 16. 4. 1847; pozn. red.

Na těchto obyčejných papírcích, vlastně bezcenných, bylo něco úchvatného. Putovaly z ruky do ruky, získávali je stále bohatší lidé. Milionářští sběratelé se vrhli do shromažďování známek, jako by to byl lov zvěře. Najít známku „Post Office“, to býval dlouho nejvyšší cíl sběratelů na obou koncích sběratelského spektra. Vojáci, školáci a sběratelé známek na celém světě (Němci snad dokonce všichni) jako by byli posedlí odhalováním záhad kolem známek nebo – což by bylo mnohem lepší – touhou najít další. Stále existovala možnost, že se některý dosud nepovšimnutý exemplář objeví kdekoli na světě, v místě, které mělo s Mauriciem koncem čtyřicátých let 19. století kontakty.

A v roce 1903 se to stalo. Když jeden státní úředník v Londýně třídil lejstra, narazil na dvoupencovou známku „Post Office“ v bezvadném stavu. Nález vyvolal mezinárodní zájem, z celého světa se seběhli filatelisté a zaplnili aukční síň pánů Putticka a Simpsona.

Aukce trvala už déle než hodinu. Potom se ruch, jenž ovládal aukční síň, uklidnil. Šepot ztichl, když se licitátor zhluboka nadechl a řekl: „Mauricius, položka 301, dvoupencová známka «Post Office» z roku 1847, nepoužitá, s širokým okrajem, krásný exemplář.“ Znamka měla na výšku a na šířku ani ne palec a vypadala opravdu dobře. Modrá tiskařská barva navzdory svému věku stále zářila. Profil mladé královny nic nehyzdilo a známka byla netknutá, se širokými okraji kolem tisku.

Nabídky začínaly na 500 liber a rostly rychle, po stovkách, až na dvánáct, třináct, čtrnáct set. Pak odstoupil Charles J. Phillips, jenž zastupoval Říšské poštovní muzeum v Berlíně. Předposlední dražitel zklamaně zalomil rukama nad rekordní nabídkou 1450 liber a položka 301 byla odklepnuta agentovi, panu J. Crawfordovi.

Brzy poté, v rozhovoru s princem velšským, jeden z královských dvořanů poznamenal: „Slyšelo už Vaše Veličenstvo, že nějaký naprostý pomatenec zaplatil za jedinou poštovní známku 1450 liber?“

Budoucí král Jiří V. na to údajně odpověděl: „Ano, vím. Ten naprostý pomatenec jsem byl já.“

Dlouho před touto událostí označovaly londýnské noviny aukční ceny známek za „příspěvek dějinám lidské pošetilosti“. Sběratelé známek byli považováni za jakési podivíny. Tento koníček se však brzy stal nejpopulárnější kratochvílí na světě.

Má mnohá kouzla i výhody. Sbírání známek může být poučné – podněcuje získávání vědomostí o zoologii, dějinách, geografii, umění, jazycích a politice – stejně jako zábavné. Část tohoto kouzla je vizuální, část historická. Obojí vábí k poznání měnící se výtvarné estetiky a způsobů výroby známek, a tím tyto miniaturní obrázky rozšiřují znalosti o lidech, místech a událostech. Prostřednictvím sbírání dopisů a obálek se známkami a dalšími stopami poštovního provozu zkoumají seriózní zájemci (filatelisté) rozvoj poštovních systémů a metod. Tohoto koníčka lze sedlat mnoha způsoby. Jeden sběratel v přednáškách o své oblíbené zábavě neužívá výrazy „sběratelství známek“ či „filatelie“; hovoří jen o „zvědavosti“.

Pak je tu vzrušení z lovu – pocit uspokojení, když se zaplní mezery. Hledání a nalézání nutí k dalšímu sbírání. Pro filatelisty jsou také důležité touha po úplnosti, pocit splnění obtížného úkolu. A součástí hledání je neustálá naděje, že se mezi starými papíry najde poklad – vzácná známka.

Devadesát let poté, co princ velšský zaplatil rekordní sumu za školákova modrého mauricia, vydalo konsorcium mauricijských firem 2,3 milionu amerických dolarů za dva exempláře vzácných známek „Post Office“. Tyto známky se staly nejlépe zdokumentovanými poštovními ceninami, ztělesněním výjimečnosti, slávy, bohatství i tajemství. Každý nový nález inspiroval jejich biografii, vždy je doprovázely fámy a spekulace. Nejvyhledávanější papírky na světě. A toto je jejich příběh, dobrodružství, které začalo při maškarním plesu v bouřlivé době na tropickém ostrově. Známky se dostaly z Port Louis do Bordeaux, do Indie i do Velké Británie. A také do srdcí a fantazie všech sběratelů.

PORT LOUIS, MAURICIUS, ZÁŘÍ 1847

*Sdělení osobám, které navštíví ples: Monsieur F.
má čest sdělit veřejnosti a svým zákazníkům, že při
všech takovýchto příležitostech ponechává
své kadeřnictví otevřeno i večer.*

Novinový inzerát z 19. století, Port Louis

Koncem listopadu 1842 byl sir William Gomm na cestě k převzetí své funkce šestého britského guvernéra ostrova Mauricius. Jeho výprava poprvé zahlédla velkolepé sopečné vrchy nad Port Louis – strhující podívanou ze všech úhlů a zejména od přístavu. Město se táhlo od moře k zeleným úpatím hor. Vrcholy Pietera Botha a Le Pouce (Palec) se tyčily v pyšném reliéfu nad spleť střech kostelů, pevností a dalších budov.

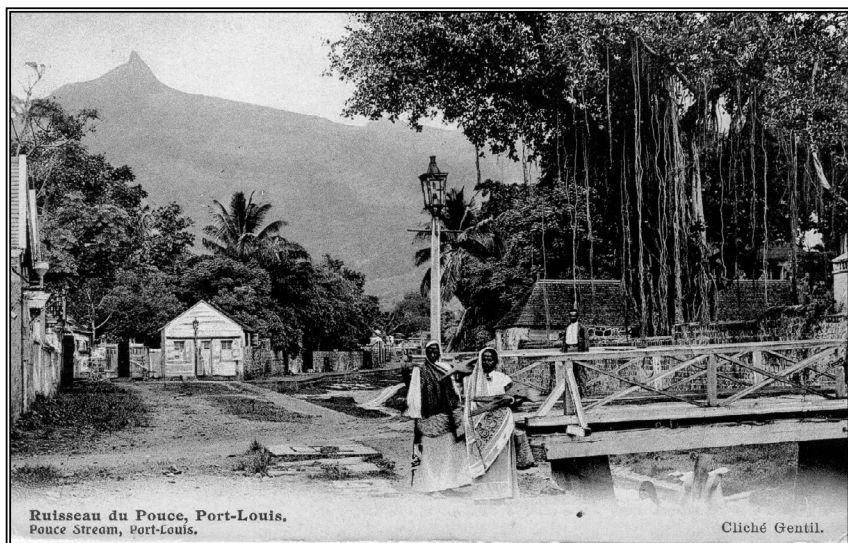
Novina o Gommově příplutí se rychle šířila. Jeho loď, *Cleopatra*, vyslala zprávu signální stanici na Dlouhé hoře a přes údolí do Port Louis. Každý věděl, co znamená vztyčení britské vlajky na signální hoře, na niž bylo dobře vidět z městských ulic: fregata vplouvá do přístavu. Ve tři hodiny odpoledne – podle stránek místních dvojjazyčných novin *Le Cernéen* – zaburácela děla fregaty a sir William vstoupil na Place d'Armes. Prošel špalírem vojáků, táhnoucím se od přístavu k vládní budově. Doprovázely ho místní hodnostáři a do kroku mu zněly výstřely děl z Citadely. Byl to velkolepý příchod. Do guvernéřství sira Williama se vkládaly velké naděje. Předcházela ho totiž pověst z doby, kdy vykonával koloniální správu na Jamajce (1839–42) a z jeho

vojenské služby ve španělské válce za nezávislost i u Waterloo. Kolonie nezbytně potřebovala hlavu, jelikož předchází guvernér, sir Lionel Smith, před deseti měsíci zemřel na zápal plic.

Mnohé se očekávalo také od lady Elizabeth Gommové – „La moitié gracieuse“ (hezčí polovičky), jak sir William rád říkal o své paní. Redaktoři *Le Cernéen* předpovídali, že „se kolem ní shromáždí význačné postavy naší společnosti a bude tudíž nápomocna vytváření solidárních a přátelských pout mezi všemi stranami, která vinou našich minulých vládců zůstala opomenuta“. V diplomatickém gestu, jímž chtěl sir William naznačit, že vzniku těchto pout chce napomáhat, pronesl svůj první projev k zákonodárnému sboru kolonie ve francouzštině.

Koloniální Mauricius byl v této době, i po více než třiceti letech britské vlády, pro mnohé z jeho obyvatel stále „Île de France“. Ostrůvek v Indickém oceánu východně od Madagaskaru býval do příchodu Holanďanů v roce 1598 neobydlený. Ti dali svému novému územnímu zisku název podle jejich prince – Mořice Nasavského (Mauritse van Nassau). Za něco přes sto let vyhubili blbouna nejapného, vykáceli tisícileté ebenové lesy a na zádech černých otroků vybudovali cukrovarnický průmysl. V roce 1710 Holanďané ostrov opustili, po několika letech jej obsadila francouzská Východoindická společnost a přejmenoval jej na Île de France. V roce 1764 byla vláda předána francouzské koruně. Ostrov, v holandském období maličká výspa civilizace s několika stovkami obyvatel, za Francouzů prosperoval. Navzdory vítězství nad Brity ve slavné námořní bitvě u Velkého přístavu na jihu ostrova v roce 1810 Francouzi brzy přenechali Île de France Británii. Byli vojensky slabší, ostrov trpěl britskou námořní bloádou a obyvatelstvu bylo v podstatě lhostejné, kdo mu vládne, pokud bude moci znovu vzkvétat normální obchod. Vítězní Britové přejmenovali ostrov na Mauritius a souhlasili, že budou respektovat kulturu, jazyk, právní systém a náboženství domácích Francouzů.

Paní Fentonová, Angličanka, která v roce 1829 strávila na Mauriciu pět měsíců, si všimla, že „doby francouzské nadvlády minuly teprve

Ruisseau du Pouce (potok Pouce), Port Louis, Mauricius.
V pozadí je vidět Le Pouce, hora ve tvaru palce.

nedávno a nelze na ně proto zapomenout“. Vnímala francouzský vliv ve „všeobecné dvornosti“ místních obyvatel; „francouzská zdvořilost se šíří všude, kde vládnou“. Charles Darwin, jenž se na Mauriciu zastavil v roce 1836 při plavbě lodí *Beagle*, označil francouzský charakter Port Louis za mimořádně nápadný, zejména v obchodech. Možná tím měl na mysli evropský původ zboží a jeho ceny, možná ho k tomuto výroku vedl vemlouvavý šarm obchodníků, často Francouzů nebo kreolů. Kreolové byli lidé francouzského původu, narození na ostrově.

Rasová a kulturní směs Mauricia – vlivy francouzské, africké, indické a čínské se špetkou britského – se do čtyřicátých let 19. století už pevně vžila. Mauricius byl opravdovým bábelem. Návštěvník si musel rasové pestrosti všimnout, už když vystupoval v přístavu Port Louis. Vedle mladíka francouzského původu oblečeného v nejnovější pařížské módě kráčel obchodník ve volném bavlněném kajrroku a v kalhotách z Číny.

Vedle něj mával muž z Madagaskaru, „prostovlasý, s vlasy zakroucenými a stočenými do hady připomínajících hrotů trčících z hlavy, s nimiž vypadal jako Medúza“. A tamhle stál zase někdo z Bengálska, jeden z čerstvých přistěhovalců v obnošeném vojenském kabátě, opásaný pruhem látky.

Když Britové v roce 1810 Mauricius získali, tvořilo obyvatelstvo přibližně 7000 lidí evropského původu, 8000 „svobodných barevných“ a 63 000 otroků. Otroctví bylo zakázáno v roce 1835 a nahradil je učňovský systém. Tyto neochotné pracovní síly doplňovali sezonní dělníci z Indie. Avšak kvůli obavám, že je to jen jiná forma otroctví, byla imigrace z Indie v roce 1839 zastavena. Toto byla jedna z nejvážnějších potíží, které musel Gomm po svém příchodu do kolonie řešit. Krize na trhu pracovních sil ohrožovala exportní ekonomiku. A zavedená plantokracie – francouzsko-mauricijští majitelé třtinových plantáží – měla velký vliv. Za Gomma byla tedy imigrace Indů opět uvolněna a nastal hromadný příliv dělníků: jen v roce 1843 přišlo 33 000 lidí. V roce 1847 už počet sezonních dělníků převýšil počet bývalých otroků, zaměstnaných jako uředníci, mauricijští plantážníci však pokračovali v tlaku na zvýšení imigrace. Gomm však toto naléhání správně pochopil jako zájem plantážníků o udržení výhod při vyjednávání o mzdách, a proto se s nimi dostal do vážného konfliktu.

Pro Gomma i Mauricius nastaly obtížné roky. Byly poznamenány finanční krizí, způsobenou potížemi s pracovními silami, přeoobchodováním a nadměrným dovozem. Vrcholem (a nejspíš i nejzbytečnějším) byl v roce 1847 dovoz nosorožce. Guvernér byl v některých čtvrtích neoblíbený. Panoval pocit, že guvernér-voják nikdy nemůže rozumět nejlepšími zájmům kolonie, tvořené obchodníky a plantážníky. Gomm v květnu tohoto roku uspořádal při oslavách narozenin královny Viktorie audienci a místní noviny *Le Mauricien* poznamenaly, že ve srovnání s posledními lety byla chabě navštívena.

Když bylo v červenci 1847 nařízeno, že u soudů se jako úřední jazyk bude místo francouzštiny používat angličtina, nemohlo to být ani vzdá-

leně považováno za smířlivé gesto jako před lety Gommův první projev. Nařízení mělo vstoupit v platnost 15. července a noviny *Le Cernéen* 8. července napsaly, že ze 150 000 mauricijských duší (obyvatel neanglického původu) jich angličtinu ovládá jen pět stovek. Tak se stalo, že mladý francouzský právník Célicourt Antelme 14. července natahoval slyšení před soudem v Port Louis až do půlnoci. Pak učinil dramatickou pauzu – traduje se – a z francouzštiny přešel do angličtiny. Bylo by ale možná moudré si připomenout, že tato událost z mauricijských dějin je (slovy místních historiků) „notoricky známá“, že je to jedna z těch dobrých historek, kde se rovnoměrně míchají fakta a mýty. 17. července otiskly noviny *Le Cernéen* sloupek, v němž se píše, že monsieur Antelme u soudu v Assizes 15. července večer (nikoli čtrnáctého) „dokončil výmluvnou obhajobu dojemným rozloučením s francouzštinou, což bylo oceněno tak dlouhým a bouřlivým aplausem, že předseda nejvyššího soudu a zástupce generálního prokurátora měli velké potíže s obnovením pořádku. Nikdo z nejstarších zaměstnanců soudu si nepamatuje, že by shromáždění projevilo takové nadšení.“ Obě verze příběhu o Antelmovi, ať už se to přihodilo v kterýkoli den, lze pro jejich dramatickost jen doporučit.

Ve chvíli, kdy advokát rozvášnil shromážděný dav svým dojemným *adieu* s francouzštinou, rozbíhala se už sezona zimních společenských akcí. Chystalo se sedm dobročinných plesů, pořádaných vždy druhé úterý každého měsíce mauricijské zimy. První se konal v červenci. Plesy bývaly stylizované podobně jako slavnosti v londýnském klubu Almack's, na pořádání se podílely „patronky“ (dámy Stavelyová, Dicková, D'Epinaiová, de Robillardová a Lloydová) a „komisaři“ (pánové Rawson, Barclay, Durant St. André, Rudelle a Fraser). Gommovi se pravidelně účastnili zimních shromáždění, konaných v zednářské lóži v Port Louis – v Loge de la Triple Espérance –, a patnáctého tam zcela jistě byli také.

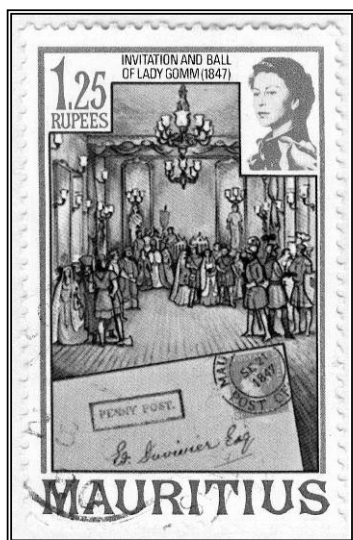
Lóže Trojí naděje se však při této příležitosti bohužel změnila v Loge de la *Triste* Espérance – v lóži Trudné naděje. Přestože francouzská i britská komunita byly v organizačním výboru početně zastoupeny,

někteří francouzští obyvatelé ostrova na ples nepřišli. Protestovali tak proti datu jeho pořádání, neboť připadl na den, považovaný za „smrt“ francouzského jazyka na Mauriciu. Před vstupem do lóže chodili čtyři mladíci, demonstrovali (možná inspirováni Antelmovým proslovem) a uráželi ty příslušníky francouzské komunity, kteří nadřadili „plesání a potěšení“ vážnosti tohoto dne. Urážky neměly jen podobu reptání a syčení; podle úvodníku, který vyšel o týden později v *Le Mauricien*, působily spíše jako projev nevychovanosti než co jiného. Incident však eskaloval, když vláda v přehnané reakci tyto muže dala zatknout a uvěznit. Brzy byli propuštěni, ale pak je znovu zatkli a svobodu jim zajistil až značný nátlak rodin vězňů na úředníky.

Sílící neobliba sira Williama Gomma (přínejmenším u Francouzů) se často uvádí jako hlavní důvod, který přiměl jeho manželku, aby 30. září uspořádala svůj slavný ples. Je skutečně možné, že motivem byla snaha o uklidnění napětí mezi britskou a francouzskou komunitou. Panuje však také obecné přesvědčení, že ubohá lady Gommová měla prsty také v nešťastném večírku 15. července, jehož následky pak vládu dlouho sužovaly. Podle textů v *Le Cernéen* je však zřejmé, že nebyla jedinou patronkou tohoto plesu. Červencový ples se pořádal pravidelně, v tomto případě byl jen nešťastně načasován. Nic víc. Po slavném maškarním plese lady Gommové se konalo ještě pět dalších plesů a zima roku 1847 se zapsala do paměti – přínejmenším v britských kruzích – jako velice zábavná. Sir John Ewart, tehdy mladý voják 35. královského sussexského pluku, se o lady Gommové ve svých pamětech zmiňuje, že byla „jako doma“ na plesech pro mladé, na zimních večírcích, na dvou rozkošných plesech, které pořádal jistý Francouz jménem Vigoureux, v opeře, v cirkusu, na piknicích a divadelních představeních pro posádku. Vojenská služba na Mauriciu nebyla, zdá se, příliš náročná.

O maškarním plese lady Gommové píše Ewart jako o velkolepé události. Velký taneční sál dekadentně osvětlovaly téměř dvě stovky lamp zavěšených na stropě. Zdálo se, jako by i sama světla měla kostýmy a soupeřila mezi sebou o nejlepší masku. Mezi hosty byl pravděpo-

dobně také monsieur Fouqueraux, známý jako hostitel možná nejlepších plesů na ostrově a obvykle zmiňovaný jako „Le Prince charmant“. Pochvalně přitakal při pohledu na rozjařené scény, jež se před ním odehrávaly. Měkké světlo lamp se odráželo v bohatých brokátových róbách zámožných vdov, jež se mísily s hedvábím, tylem a krajkami šatů mladých dam, parádní mečíky vojáků oslnivě zářily jako šperky a leštěná dřevěná podlaha se blýskala. Když Ewart na tuto událost později vzpomínal, poznamenal, že „všichni se na ples usilovně připravovali několik týdnů předem... šaty byly skvostné a lidé měli obdivuhodnou výdrž“. Hosté, kteří chtěli mít odění odpovídající tématu plesu, si vybírali ze dvou skupin postav – buď z románu *Ivanhoe* od Waltera Scotta, jiní zase z Byronovy historické tragédie *Marino Faliero, dóže benátské*. „Vpochodovali do sálu ozdobení květy trubače a vypadali opravdu půvabně.“ Ewart si oblékl kilt, stejně jako na ples, pořádaný plukovníkem Blanchardem brzy poté. Ples lady Gommové však u Ewarta zvětlil. Na rozdíl od vládního domu zaplavili sál u plukovníka komáři

Nashova litografie plesu lady Gommové doplněná plesovou obálkou se objevila v roce 1978 na mauricijské poštovní známce připomínající tuto slavnou událost i vydání známek „Post Office“.

a ubohý Ewart v kiltu „byl vystaven nejnepríjemnějším způsobem útokům tohoto nenasytného hmyzu“.

Ewartovy paměti vyšly v roce 1881 pod názvem *The Story of Soldier's Life; or Peace, War and Mutiny* (Vojákův životní příběh neboli Mír, válka a vzpoura). Autor je sepsal podle svých deníků a dopisů, které posílal domů a které byly pečlivě schraňovány. Voják měl možná i kopii – uloženou v albu nebo blednoucí kdesi v rámečku – často reprodukováného obrázku hostů v maskách na plesu lady Gommové. Dokázal totiž vše podrobně popsat: „Nash, velmi šikovný malíř žijící na Mauriciu, vytvořil skvělou kresbu obou skupin, která byla později zveřejněna.“ Ale přestože Ewart svůj čilý společenský život v Port Louis zachytil opravdu pečlivě, o obálkách se známkami lady Gommové se ve svých pamětech nezmínil.

Když se konečně objevilo několik obálek, v nichž byly odeslány pozvánky na ples, byly prázdné. Jak tedy vlastně mohla vzniknout souvislost mezi plesem a zrozením poštovních známek? Populární verze tohoto příběhu tvrdí, že v obálkách byly pozvánky, ale to je nepravděpodobné. Podle tehdejších zvyklostí by lady Gommová rozeslala pozvánky alespoň tři neděle před konáním slavnosti a zcela jistě by neodešly později než dva týdny před plesem. Dvě později nalezené obálky nesly poštovní razítko s datem 21 SEPTEMBER 1847, tedy necelých deset dnů před plesem. Vzhledem k Ewartově poznámce, že všichni se na ples chystali dlouhé týdny předem, je pravděpodobnější, že slavné plesové obálky se známkami „Post Office“ obsahovaly vstupenky, které měli hosté onoho večera předložit při příchodu do vládního domu. Souvislost plesu s prvním použitím poštovních mauricijských známek je na ostrově běžně přijímaná skutečnost: Nashova kresba účastníků plesu a jednopencová známka „Post Office“ se v roce 1978 objevily společně na mauricijské poštovní známce připomínající ples lady Gommové v roce 1847 a její slavné obálky se známkami „Post Office“. V oficiálních poštovních archivech však nic není a neexistuje jediná zpráva v tehdejších ostrovních novinách, která by něco takového potvrdzovala. Tisk se dokonce o známkách vůbec nezmínil.

ZPRÁVA V LÁHVI

Na Mauriciu se domnívali, že je třeba mít každý rok nové poštovní předpisy (stejně jako zahradník každý rok vysazuje tulipány), dokud se nezjistí, kterým se v jejich půdě daří nejlépe a které vyhovují veřejnosti.

Reverend C. S. Morton: „A Study of the Early Postal Issues of Mauritius“
(Náčrt raných poštovních emisí Mauricia), *London Philatelist* 1924.

Na počátku sedmnáctého století žil na Mauriciu bezpočet obrovských želv a podivných, tlustých nelétavých blbounů nezapných. Ostrov poskytoval potraviny, pitnou vodu a bezpečný přístav lodím, které pluly po obchodních cestách z Evropy kolem mysu Dobré naděje na východ. Námořníci tam také získávali zprávy a informace. Na Île aux Tonneliers, ostrůvku u vstupu do hlavního přístavu na západním pobřeží ostrova (budoucího Port Louis), nechávali lodníci dopisy a zprávy v láhvích obrácených dnem dolů a zavěšených na stromech, v naději, že je někdy někdo vezme a poštu dopraví adresátovi. Pieter Willemsz Verhoeff našel při svých expedicích v letech 1607–1612 na Mauriciu několik dopisů od holandských námořníků. Dnes jsou uloženy v archívech amsterdamské pobočky Vereenigde Oost-Indische Compagnie (Spojené východoindické společnosti) a patří k nejstarším známým dopisům, odeslaným z ostrova.

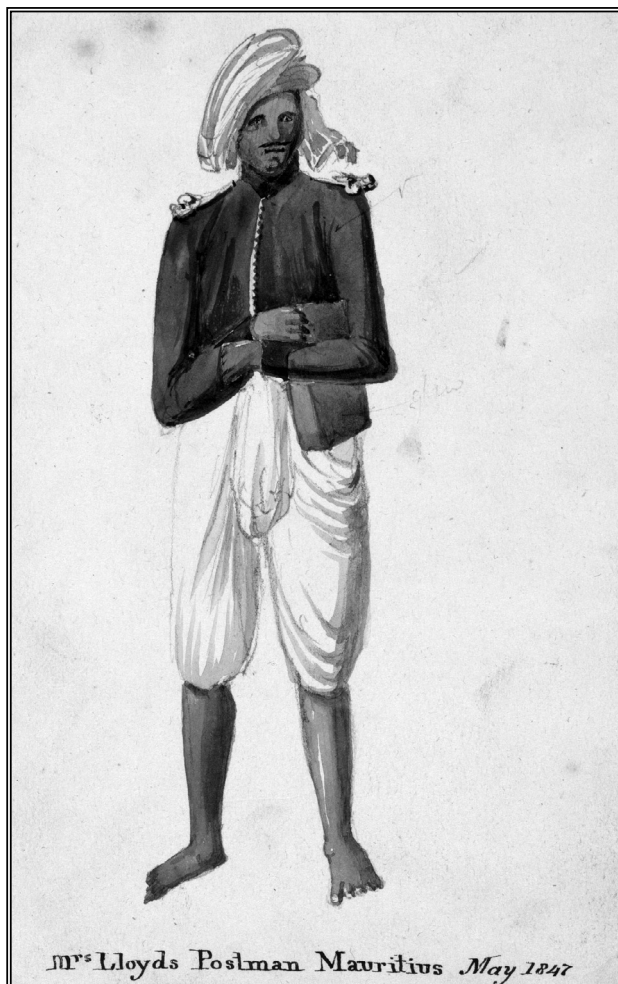
Tak tehdy vypadala komunikace ve světě námořníků. Přeprava pošty závisela na rozmarech plavby. Neexistovaly pravidelné jízdní řády a nikdo neměl záruku, že dopis, svěřený lodi – nebo dokonce sama

lod' – bezpečně dorazí. Emanuell Altham napsal nejméně dva dopisy z lodě *Hopewell*, která v červnu 1628 kotvila u Mauricia. Adresoval je svému bratrovi do Anglie. Oba dopisy měly podobný obsah, uváděly, že jistý pan Perce doručí Althamovi staršímu sklenici se zázvorem, nějaké korálky a živého blbouna. Duplikátem se chtěl pisatel nejspíše pojistit, kdyby jeden z dopisů zabloudil, a pravděpodobně je odeslal různými loděmi (byla to běžná praxe, která se udržela až do 19. století). Oba Althamovy dopisy došly a zachovaly se v rodinném archivu, ale o panu Perceovi a jeho úloze víc nevíme.

Oficiální poštovní služba byla na ostrově zřízena teprve v roce 1772, kdy se Mauricius stal državou Francie. Za francouzské vlády tam existovala vnitrozemská pošta, byla však vázána na doručování novin z Port Louis. Pouze ten, kdo si předplatil noviny, k nim zdarma dostával i dopisy. Vlivem decentralizace a později i britské blokády Mauricia za napoleonských válek následoval úpadek doručování pošty na ostrov i po ostrově. Vnitrozemská pošta zanikla a obnovili ji teprve Britové v roce 1834.

Před vznikem pravidelné, vládou řízené poštovní služby v roce 1848, záviselo odesílání pošty z ostrova jen na obchodní plavbě. Kapitáni lodí byli podle nařízení vlády povinni doručit poštmistrovi na poštovní úřad dopisy, balíčky a noviny, a to do čtyřiaadvaceti hodin po zakotvení v kolonii, jinak by čelili pokutě a vězení. Za britské vlády museli všichni kapitáni, kteří vyplouvali na moře, informovat poštmistra 24 hodin před vyplutím o plánu cesty a o místech, kam míří, aby to mohlo být oznámeno a aby byly shromážděny zásilky. Nevyzvednutí pošty byl vážný přestupek a poštministr byl povinen oznámit to koloniálnímu tajemníkovi, tak jako v květnu 1847, kdy pošta dorazila na HMS *Rattlesnake* pozdě a část zásilek do Sydney zůstala nevyzvednuta.

James Stuart Brownrigg sloužil jako koloniální poštministr na Mauriciu od roku 1843. Pocházel z Irska a stal se prvním poštmistrem mauricijské koloniální vlády. Když se ujal funkce, existoval poštovní úřad na Mauriciu – jak později vzpomínal – jen formálně. Brownriggovi „se

Listonoš paní Lloydové, Mauricius